

«سیاحت در ایران و اثر آن در اندیشه
فرانسه سده هیجدهم»

Les Voyages en Perse et la pensée Française aux XVIII, siècle.

تألیف خانم دکتر ژان شیبانی استاد دانشگاه تهران - ۴۶ + ۳۶۱ صفحه
قطع وزیری چاپ تهران سال ۱۹۷۱ (۱۳۵۰)

موضوع کتاب خانم دکتر شیبانی، همانطور که عنوان آن حاکیست،
گفتگوئیست درباره سفرهایی که جهانگردان فرانسوی به ایران
کرده‌اند و تأثیری که این سیاحتها در اندیشه فرانسه سده هیجدهم
بخشیده است.

حق بود خیلی زودتر از این، درباره این کتاب نفیس گفتگو میشد
ولی متأسفانه فرصتی بدست نیامد تا اینکه بالاخره این توفیق در
سفر لیسبون حاصل شد و توانستم کتاب را بدقت بخوانم.
کتاب خانم دکتر شیبانی نمونه يك کار تحقیقی جامع و مستدل و
بالاخص «معتبر» است. زیرا به عقیده ارنست رنان Ernest Renan
«برای نوشتن تاریخ فکر بشری، شخص باید مسلط بر ادبیات باشد»
و این همان وضعیست که درباره مؤلف این کتاب صدق میکند خانم
شیبانی يك ادیبه دانشمند و در رشته خود در حد کمال هستند و با

تألیف این کتاب نشان داده‌اند که بحقیق محقق واقعی و تیزبین نیز می‌باشند.

کتاب «سیاحت در ایران...» از نظر ترکیب و استخوان‌بندی ابواب، شامل پنج فصل است:

در فصل یکم زیر عنوان «شناخت ایران»، مؤلف به شرح مطالب و مسائل زیر پرداخته است (از ص ۷ تا ص ۱۰۲)

۱- موانع موجود در راه شناخت ایران شامل تأثیر سنن یونانی و رومی-توجه خاص به چین و تمدن آن - تعصبات مذهبی مسلمانان - مخالفت‌های ترک‌های عثمانی - موقع و وضع جغرافیائی ایران مبنی بر مشکلات راه اروپا به ایران و دشواریهای مسافرت در ایران .

۲- جهانگردان فرانسوی که در قرن هفدهم به ایران آمده‌اند و علل توجه آنها به ایران و اینکه چرا مجذوب ایران شده‌اند .

۳- معرفی سفرنامه‌ها و گزارش‌هایی که درباره مسافرت به ایران نوشته شده و همچنین ذکر مدارک و منابع راجع به ایران و توصیف عواملی که در افزایش و یا کاهش انتشار این مدارک مؤثر بوده است.

در این بخش از کتاب است که مؤلف احاطه خود را در شناسائی مدارک فرانسوی مربوط به ایران و وقوف کامل خویش را درباره روش علمی تحقیق و فلسفه آن، آشکار ساخته است . رسم هندسی منحنی تغییرات انتشار سفرنامه‌ها و بحث درباره علل آن که خانم شیبانی در کتاب خود گذارده‌اند گفته فونتئل Fontenelle را به یاد می‌آورد که «نظم و روشنی و دقتی که مدتیست در کتب خوب دیده میشود بر اثر نفوذ علم هندسه است...»

و بر اثر آن چنین استنباط میشود که مؤلف به مکاتب تحقیق تاریخ نیز آشنائی کامل داشته‌اند .

۴- بالاخره شناخت ایران بر اثر گزارشها و سفرنامه‌های جهانگردان .

در فصل دوم (از صفحه ۱۰۳ تا ۱۹۸) درباره عوامل بارزی از فرهنگ و تمدن و تاریخ و هنر و ادب ایران که جهانگردان بدست آورده‌اند و از تقلید و قبول این عوامل و یا تحول و تغییری که در آنها در فرانسه به عمل آمده و همچنین از تأثیر آنها در فرهنگ و ادب و تأثر فرانسه صحبت شده است .

فصل سوم (از صفحه ۱۹۹ تا ۲۹۶) بنام «ایران و فلسفه» از فصول جالب کتاب است. در این فصل تأثیر فکر و اندیشه ایرانی را در افکار منتسکیو ، ولتر ، دیدرو و نیز اینکه برای نخستین بار مطالبی درباره جغرافیا، تمدن ، تاریخ، سیاست، مذهب و فلسفه ایران در دائره المعارف فرانسوی راه یافته است ، به نحو مستدل و روشنی می‌یابیم .

چهارمین فصل از کتاب خانم دکتر شیبانی (از ص ۲۹۷ تا ۳۴۶) به «قهرمان روشنائیها، زرتشت» اختصاص دارد که تا آمدن جهانگردان فرانسوی به ایران در دنیای غرب چندان شناخته نبود .

بدین ترتیب خانم دکتر شیبانی در طی چهار فصل از کتاب خود (۳۴۶ صفحه) دوران اعتلا و اوج نفوذ و تأثیر وجودی فرهنگ و تمدن و ادب ایران را در فرهنگ و تمدن و ادب فرانسه با استدلالی منطقی و سلامت کامل بیان کرده‌اند و سپس در فصل پنجم که آخرین

فصل کتاب است از علل افول این نفوذ و تأثیر، بحث نموده‌اند (از ص ۳۴۷ تا ۳۵۴) و سرانجام در پایان کتاب (مبحث «نتیجه کلی»)، در توسعه و گسترش شناخت واقعیات و حقایق در دوره تجدد Renaissance برای ایران نیز جایی بس عالی قائل شده‌اند.

فهرست جامعی که از سفرنامه‌های جهانگردان اروپائی که از سال ۱۶۰۰ تا ۱۸۰۰ میلادی به ایران آمده‌اند و با ذکر تاریخ و محل چاپ آنها به کتاب اضافه شده است، خود بر نفاست و ارزش کتاب افزوده است.

نگاهی به فهرست مآخذ و منابع تألیف کتاب که بالغ بر ۳۳۱ جلد میشود خود معرف تلاش پی‌گیر مؤلف است و نیز راهنمایی برای شناخت مآخذ و منابع تحقیق قرون هفدهم و هیجدهم ایران میتواند بود. مجله بررسیهای تاریخی توفیق خانم دکتر شیبانی را برای تألیف آثار دیگری مشابه این کار ارزنده که حاکی از عشق سرشار ایشان به میهن دوشان ایران است آرزو میکند.

سرهنگ دکتر جهانگیر قائم مقامی

میراث‌های تمدن ایرانی

در سرزمین‌های آسیای شوری

۸۷ ص + ۶ چاپ زیبا .

بررسی و نوشته : دکتر پرویز ورجاوند

این کتاب سومین گفتاری است که آقای دکتر پرویز ورجاوند، پس از مراجعت از سفر اتحاد جماهیر شوروی، بر اساس یادداشت‌هایی که در مسافرت مزبور برداشته بودند منتشر کرده‌اند .

مؤلف در این گفتار ضمن بحث درباره شیوه و چگونگی تعمیر و بازپیرایی آثار باستانی، بناهای تاریخی و آثار هنری در اتحاد جماهیر شوروی، برخی از آثار معماری مربوط به تمدن ایرانی در دوران‌های مختلف واقع در منطقه آسیای آن سرزمین را نیز معرفی مینماید. که آثار معرفی شده بیشتر مربوط به دو شهر سمرقند و باکو است یعنی دو شهری که مورد بازدید ایشان قرار گرفته است .

مؤلف، انگیزه خود را در تدوین این گفتار اینطور بیان داشته‌اند:

«..... این همه بدان منظور است تا با توجه به اهمیت فراوانی

که امر حفاظت، تعمیر و بازپیرایی آثار باستانی و بناهای تاریخی و میراث‌های فرهنگی در اکثر کشورهای جهان در بر دارد، با

چگونگی این فعالیتها در یکی از دو کشور ابرقدرت جهان آشنائی حاصل گردد. آگاهی یافتن ما از نحوه برداشت و دید کشورهای مختلف در زمینه حفظ آثار باستانی و بناهای تاریخی با توجه به اهمیت و عظمت تعداد بیشمار آثار باستانی و بناهای تاریخی در ایران، دارای ضرورت فراوان است. و جا دارد که با تلاش هرچه وسیعتر بگونه يك جهاد ملی، اقدامی اساسی صورت پذیرد...»

مباحث کتاب عبارت است از :

* حفظ و بازپیرائی آثار باستانی خراسان بزرگ و ماوراءالنهر.
* معرفی برخی از بناهای تاریخی بعد از اسلام در سرزمینهای آسیائی شوروی - ناحیه اران (آذربایجان) بناهای تاریخی و کلاسیک روس و شیوه تعمیر بناهای مزبور.

* معرفی مجموعه شکوهمند آثار معماری «زاگورسک» یا واتیکان ارتدکسها ...

* مطالبی درباره مکتب تعمیر و بازپیرائی بناهای کلاسیک روسیه براساس کار در مجموعه «نوووسپاسکی» کتاب مزبور نشان میدهد که حفظ آثار باستانی مسئله ایست دنیائی و همه کشورهای جهان انجام آنرا از وظائف ملی خود می‌شمارند.

موفقیت مؤلف دانشمند این کتاب را خواهانیم.

سرهنگ یحیی شهبیدی